

Govorno-jezične teškoće

Govor i jezik su esencijalne potrebe našeg komuniciranja s drugim ljudima i općenitog shvaćanja svijeta. Oni su originalan proizvod ljudske vrste; prenose ljutnju, sućut, patnju, radost i sve što nas čini misaonim i duhovnim bićima.

Govor se uči od rođenja, od prvog plača i gukanja do ponavljanja riječi oca i majke. Dijete pokušava oponašati svim osjetilima prikupljene informacije iz okoline. Ono stvara svoj govor. Da bi dijete ovladalo govorom, treba postojati organska osnova za razvoj govora, a to prije svega podrazumijeva dobar sluh, normalnu inteligenciju, govornu motoriku, zvukovno zahvaćanje glasova, međusobno razlikovanje pojedinih glasova i jezične sposobnosti. Dijete usvaja osnovne elemente jezika zavisno od svojih fizičkih i psihičkih sposobnosti i potreba (kao što uči hodati, crtati ili trčati). Sposobnost vladanja jezikom razvija se iz dječje potrebe da komunicira i shvati svijet u kojem raste i razvija se.

Obitelj, naročito roditelji, imaju temeljnu ulogu u razvoju govora, ali i u ranom prepoznavanju poremećaja govora. Ništa manja je i uloga odgajatelja u vrtićima ili igraonicama, djedova i baka odnosno svih osoba koje su na bilo koji način u neposrednom kontaktu s djetetom. Dijete treba poticati na govor putem onomatopeja iz prirode, davati mu slikovnice s velikim slikama bez puno detalja. Treba pridružiti i zvučne stimulanse (npr. snimiti na kasetu mukanje krave ili meketanje ovce), tako da dijete može prepoznati životinju sa slike i uz pomoć zvuka.

1. Usporeni razvoj govora odnosi se na zaostajanje dok je govor još u razvoju (najčešće do tri-četiri godine). Djeca razumiju govor svoje okoline, ali se služe rečenicama koje nisu primjerene kronološkoj dobi. U toj dobi djeca bi se već trebala služiti gramatički ispravnim rečenicama i to ne onim najjednostavnijim (kod neke djece u govoru možemo naći uzročne, vremenske pa čak i objektivne rečenice). U najtežim slučajevima dijete ne samo što ne govori nego i ne razumije tuđi govor. To možemo primijetiti kod djeteta već od godinu i pol dana. Naime u toj dobi dijete bi već trebalo razumjeti mnogo toga, npr. svakodnevne rečenice, a situacijski i puno više. Ukoliko roditelji posumnjaju na bilo koja zaostajanja u govoru svog djeteta trebali bi se odmah obratiti za pomoć logopedu. Ako se radi o djetetu koje je još uvijek premalo za rehabilitaciju, roditelj može dobiti savjet ili korisne upute na koji način poticati govorni razvoj.

SAVJETI RODITELJIMA

- obraćajte se svom djetetu prirodno i spontano, govorite mu o tome što radi i što vidi
- učite svoje dijete da vas oponaša (npr. plješćite dlanovima, šalžite mu poljupce...)
- govorite mu što radite, kamo idete, opisujte svakodnevne situacije
- oponašajte glasanje životinja (djeca vole onomatopeje i one su vrlo stimulativne za razvoj govora)
- proširujte jednostavne iskaze kojima se koristi vaše dijete
- imajte vremena saslušati dijete, pričekajte da vam ono samo objasni sve što želi reći
- odgovarajte na djetetove iskaze kako bi ono znalo da ste ga slušali
- testirajte sluh vašeg djeteta ako primijetite da morate govoriti glasno kako biste mu privukli pažnju ili ako sjedi preblizu televizoru ili mu stalno pojačava glasnoću (oštećenja sluha, pa bila ona i minimalna, svakako utječu na zaostajanje u razvoju govora).

2. Dyslalia ili neispravan izgovor glasova. Najčešće neispravno izgovarani glasovi su l, lj, r, s, z, c, š, ž, ć, č, đ, dž. U većine djece ovaj problem spontano nestaje tijekom ranih godina života. Međutim, kod neke djece umjesto da spontano nestaju, one postaju sastavnim dijelom njihova govora koji je onda nerazumljiv za okolinu. Vršnjaci iz djetetove okoline često nemaju razumjevanja za takav govor te dijete biva izolirano. Ovisno o skupini glasova koja je zahvaćena poremećajem, neispravan izgovor glasova dijeli se u nekoliko skupina: sigmatizam, rotacizam, lambdacizam, kapacizam, gamacizam, tetacizam, deltacizam i etacizam.

Postoje tri oblika neispravnog izgovora glasova:

1. Omisija - izostavljanje glasova u riječi (npr. plavo-pavo, Marko-Mako...) - ovo je normalno za djecu do 3 godine, poslije toga ne bi se smjelo javljati

2. Suspstitucija - zamjena glasova drugim glasom (npr. Luka-Juka, riba-viba...) - ovo je normalno za djecu do 4 godine, poslije toga ne bi se smjelo javljati

3. Distorzija - iskrivljeni izgovor nekog glasa.

Djeca u dobi između tri i tri i pol godine moraju ispravno izgovarati glasove p, b, t, d, k, g, m, n, j, f, v, h, l, a, e, i, o, u, dok se glasovi s, z, c, š, ž, ć, č, đ, dž, đ i nj toleriraju neispravnog izgovora do 4 ili 4 i pol godine. Najdulje se toleriraju glasovi lj i r - do 5. godine. S napunjenih 5 godina dijete treba pravilno artikulirati sve glasove, ako i tada postoje smetnje izgovora, potražite savjet stručnjaka – logopeda kako dijete ne bi imalo teškoća pri polasku u školu.

3. Mucanje. Ovaj oblik govornog poremećaja je lako prepoznatljiv zbog svojih specifičnih manifestacija, a to su: ponavljanje dijelova riječi ili rečenice, produžavanje glasova, zastoji u govoru, neadekvatne pauze, ubacivanje različitih glasova, poštapalice i obično dulje trajanje govora. Mucanje je, dakle, poremećaj u tečnosti govora. Osoba sa ovim poremećajem zna što želi ili treba reći, ali uslijed neusklađenosti pokreta njezinih govornih organa i disanja nastaju teškoće u obliku mucanja.

Više je kritičnih perioda za pojavu mucanja, a najčešće se može javiti između 2. i 5. godine života zbog naglog razvoja rječnika i gramatike, razvoja kontrole govora, završetka faze usvajanja osnove materinskog jezika, ali i zbog stresa u obitelji ili široj okolini. Između druge i treće godine života (upravo zbog intenzivnog razvoja govora) može se javiti tzv. *fiziološko mucanje*. Simptomatski u potpunosti nalikuje pravom mucanju, ali je važno naglasiti da je to prolazna faza koja u najvećem broju slučajeva, ne ostavlja nikakve posljedice na dječji govor. Ako ta faza produljeno traje, potrebna je stručna pomoć logopeda, jer se radi o razvoju „pravog“ tipa mucanja. **Bez obzira na godine pomoć kod mucanja je uvijek moguća.**

Savjeti roditeljima

- Ne skrećite pažnju djetetu na mucanje, ne stavljajte djetetu na znanje kako mislite da je mucanje pogreška ili loša navika
- Nastojte poticati dijete da bude samostalno, hrabrite ga u provođenju njegovih ideja
- U obitelji govorite polaganije, mirnije, jednostavnije i sa ritmom
- Nemojte prekidati dijete u govoru niti dovršavati rečenicu umjesto njega
- Ne predlažite mu drugi način govora za koji mislite da će mu olakšati govorenje
- Nemojte grditi dijete kada muca, ono najčešće to ne može kontrolirati
- Nemojte tražiti od njega da se „više trudi“ da bi izbjeglo mucanje
- Ne nagrađujete ga za tečan govor, ali ga i ne kažnjavajte za mucanje
- Izbjegavajte tražiti od djeteta da govori kada je uzbuđeno ili kada je umorno
- Ne požurujte ga kada govori sporo
- Ne prisiljavajte ga na javni govor, osobito ne pred stranim mu osobama
- Ne govorite mu da stane i počne iz početka ili da promisli što će reći
- Dajte mu vremena za govor, mirno čekajte da simptom mucanja prođe i dijete izgovori što je htjelo.

4. Poremećaj čitanja i pisanja. S promjenama u društvu i s potrebom za višim obrazovanjem, postaje jasno da je sposobnost čitanja i pisanja izuzetno značajna za svakog pojedinca. Tko ne može čitati, ograničen je u izboru zanimanja, bez obzira što može biti natprosječno inteligentan. Posljedice na ličnost i mentalno zdravlje nerijetko su velike.

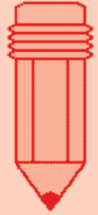

Da bi dijete uspješno ovladalo čitanjem ono mora razviti neke sposobnosti i savladati određene vještine: mora poznavati do izvjesnog stupnja govorni jezik prije nego što počne čitati, kako bi moglo shvatiti poruku teksta; mora znati rastaviti riječi na sastavne dijelove, slogove i glasove; treba naučiti vezu između slova i glasa; treba savladati orijentaciju u prostoru i praćenje slijeva na desno i gore-dolje; treba naučiti da je pisana riječ znak za izgovorenu i da ima isto značenje; treba razumjeti pisanu poruku.

Disleksija je specifičan poremećaj u učenju čitanja koji može nastati i pored normalne inteligencije, dobrog vida i sluha te adekvatne motivacije. Pokazatelji disleksije su: nesposobnost djeteta da prepozna prvi glas u riječi, dijete ne može spojiti glasove u riječi, ne može izreći koji su glasovi u riječi, nema „vizualni rječnik“ i treba mu vremena da poveže slovo i glas („slovka“). **Disgrafija** je specifičan poremećaj savladanja vještine pisanja. Pokazatelji disgrafije su: u pisanju se javljaju izostavljanje (škola-kola), premještanje (jedna-

jenda), dodavanje suvišnog slova (aauto), ili sloga (planinina) te njihova zamjena (brod-drod) i miješanje slova, djetetu se događa rastavljeno pisanje dijelova iste riječi ili sastavljeno pisanje nekoliko riječi zajedno, a vrlo često je prisutno izostavljanje točke, zarez a kao i problemi sa velikim i malim slovom te pisanjem glasova č i ć.

Poistovjećivanje ovih problema sa djetetovom neurednošću i lijenošću zamka je u koju odrasli često padaju. Rješenje je pravovremeno traženje stručne pomoći logopeda.

5. Poremećaj glasa. Prvi i najuočljiviji poremećaj fonacije je promuklost (dysphonia). Promuklost označava sve promjene na glasu bez obzira na mogući uzrok. Poremećaji fonacije mogu nastati zbog organskih promjena, ali mogu biti i posljedica pogrešne uporabe glasa (funkcionalne disfonije). Uvijek moramo nastojati otkriti pravi uzrok promuklosti kako bismo pravilno provodili liječenje i rehabilitaciju. Najučestalija promjena glasa u dječjoj dobi je hiperkinetička disfonija. Čvorići na glasnicama (vokalni noduli) su najčešće organske promjene u djece, a nastaju kao posljedica hiperkinetičke disfonije. Najučestaliji je uzrok promuklosti prevelika uporaba glasa. Ako primijetite ovakve ili slične teškoće glasa kod djeteta, na vrijeme se javite stručnjaku – logopedu, kako one ne bi postale kronične.

Zaostajanje u govornom razvoju može biti posljedica mnogih uzroka, a nije rijetko da se u istog djeteta nađe njih nekoliko. Pravodobno traženje pomoći, nakon čega slijedi dijagnosticiranje i otkrivanje uzroka u govornom razvoju, može pomoći otklanjanju uzroka ili barem ublažavanju poremećaja. Ako ste nesigurni potražite profesionalnu pomoć logopeda. Vi i Vaši članovi obitelji znate više o Vašem djetetu nego bilo tko drugi, jer rano prepoznavanje i tretman poremećaja u sluhu, govoru i jeziku mogu spriječiti probleme u ponašanju i socijalnim interakcijama djeteta.

Sastavila:

Prof. logoped Ivana Đurić-Katanić

Logopedski kabinet En-ten-tini

Prve Poljanice 3, Zagreb, 01/2912-347